



המשכיל

maskil

■ Z obsahu

Konference KKL v Praze	4
Židovský skauting v Československu	6
Noc zavražděných básníků	8
Muslimové v Německu a Švýcarsku	12
Kolín: sedmdesát let od zahájení transportů	14

■ Krátce

Jsme Židy, a to uvědomělymi. Mnohý z vás již ani nevzpomíná židovských dějin a krásných kulturních statků pravěkého národa. Chceme je najít. Na celém světě stává se ze dne na den židovská otázka stále ožehavější.

Hnutí Tchelet Iavan

V závěru roku 1948 Stalin revidoval svůj postoj ke Státu Izrael, který se tímto ocitl na opačné „frontě“ studené války. K obviněním z nedostatečného patriotismu se tak usovětských židovských představitelů záhy přidala i nařčení ze špionáže a protistátní činnosti. 28. ledna 1949 otiskl deník Pravda článek O jedné protivlastenecky zaměřené skupině divadelních kritiků, který útočil na „nezakořeněné kosmopolity“, což byl eufemistický termín, který sovětská propaganda začala používat pro židovské aktivisty.

Petr Jan Vinš

Pro současnou švýcarskou společnost jsou přistěhovalci důležitým tématem veřejných debat. Existence muslimských komunit v zemi helvétského kříže je v posledních letech příležitostí k novému zamýšlení nad přítomností náboženství ve veřejném prostoru obecně. V určitých vlnách se vracejí diskuze o rozdílných pohledech na podobu práv žen v islámu a v západním světě, se kterými asi nejzřetelněji souvisí „kauza zahalování“.

Martin Klapetek

Aktivisté japonského hnutí Makoya ve spolupráci s KKL sázejí stromy na Karmelu, jako součást revitalizace lesů, zničených nedávnými požáry.

foto: Ancho Gosh



Konference KKL v Praze

(čtěte na str. 4 – 5)

„Židovská mládeži, představujeme se ti“

ŽIDOVSKÝ SKAUTING V ČESKOSLOVENSKU (1. ČÁST)

V letošním roce si připomínáme sté výročí založení skautského hnutí v českých zemích. Skauting vznikl v Anglii a u nás jeho myšlenku propagoval středoškolský profesor Antonín Benjamín Svojsík: rozpoznal kvality hnutí, jež v krátké době i u nás dosáhlo nebývalého rozmachu. Pokládám za důležité připomenout poněkud opomíjenou součást skautských dějin, a tou je fenomén prvorepublikového židovského skautingu, vyvíjejícího se paralelně vedle skautingu klasického. Ve skautských materiálech je židovský skauting prakticky nepopsán. Úvod je věnovaný informacím o typech organizací, v příštím čísle se budeme věnovat osobnostem, které v židovském skautingu působily.

Židovská skautská a mládežnická hnutí podle vzpomínek mnohých představovala mix dobrodružství, romantiky a sionismu, vzpouru proti měšťactví, umožňovala vhléd do tehdy nového, neotřelého myšlenkového světa. Preferoval se zde uměřený životní styl a odpor proti materialistickým hodnotám. „Přidaná hodnota“ jednotlivých židovských organizací na rozdíl od klasického skautingu spočívala v tom, že ať už jejich orientace byla jakákoliv, všechny programově usilovaly o jedno: o přesídlení svých členů do Palestiny, představení alternativy domova v případě dalšího pokusu o likvidaci židovstva a ustavení samostatného židovského státu. Návrat do země předků byl jistě legitimním cílem, a po zkušenostech, které Židé v diaspoře udělali, cílem pochopitelných a akceptovatelných.

Skauting jako výchovný program byl vedoucími židovskými činiteli shledán jako vhodný prostředek na cestě k dosažení tohoto cíle. Pracovalo se na stejných principech jako u ostatních skautů: morální kodex, schůzky, výpravy, letní a zimní tábory. K tomuto klasickému programu pak byla sionistická nad-

stavba: výuka hebrejštiny, zpěv hebrejských písní, výuka dějin Palestiny apod.

Jedním z hnutí, které můžeme oprávněně počítat k předchůdcům skautingu, bylo hnutí Wandervogel (Tažný pták), založené v Německu na konci 19. století. Sem zamířila řada mladých Židů, pro které myšlenky tohoto uskupení představovaly vítaný únik ze sešňorovaných pravidel tehdejší společnosti a spatřovali v něm ideální příležitost k realizaci svých vlastních představ.

Postupem času zde však Židé začali být nežádoucí a byli odmítáni v souladu s propagovaným árijským. Philip Boehm v knize „Rhapsody to Tchelet Lavan“ zmiňuje uplatnění tzv. „Aryan clause“, doložky ve statutu organizace Wandervogel, která omezovala členství pouze na příslušníky árijské rasy a upírala toto právo neárijským, především Židům (tyto doložky byly součástí veřejného života v Německu a Rakousku v letech 1885 až 1945).

Odpovědí na zmíněné antisemitské tendence byl vznik první židovské organizace skautského typu v tehdejší Rakousku-Uhersku v roce 1913. Židovská obdoba německého Tažného

ptáka, nazvaná *Blau-Weiss* (Modro-bílí), se roku 1919, tj. po vzniku Československa, přejmenovala na *Tchelet Lavan* (hebrejský ekvivalent německého názvu). *Tchelet Lavan* byli od roku 1924 členy Federace čs. skautů a počet členů se ve třicátých letech odhadoval na zhruba pět tisíc.

V jejich propagačním materiálu z roku 1938 „Židovská mládeži, představujeme se ti“, čteme: „Jsme skauti, tací, jaké vidíte na ulicích, jenom že naše košile je modrá; jsme skauti, kteří chodí na výlety, mají tábory. Milujeme přírodu. (...) Jsme Židy, a to uvědomělymi. Mnohý z vás již ani nevzpomíná židovských dějin a krásných kulturních statků pravěkého národa. Chceme je najít. Na celém světě stává se ze dne na den židovská otázka stále ožehavější...“

Ve stejné brožurě se můžeme dočíst, co v pojetí skautů *Tchelet Lavan* znamená skautský pozdrav, tři prsty zdvižené a palec kryjící malíček: palec držící malíček znamená ochranu slabšího, tři prsty pak zdvižené vzhůru znamenají tři pilíře bytí židovstva: lid, zemi, řeč. Zde je patrný odklon od skautské klasiky, kde tři vztyčené prsty znamenají tři body skautského slibu a tři skautské principy. Pozdrav se také lišil od klasického „Buď připraven“. Používal se výraz „Chazak v'amac“, což znamená „Buď silný a odolný“.

Pro informaci členů i propagaci hnutí vydával *Tchelet Lavan* řadu periodik, například měsíčník *Itonenu* (tj. Náš časopis) vycházející v Brně, nebo *Bundesblätter* vycházející rovněž v Brně a v Praze.

Působnost hnutí byla omezena pouze na české země, resp. nemá informace o tom, že by oddíly *Tchelet Lavan* pracovaly i na Slovensku či Podkarpatské Rusi.

Hnutím celostátního rozsahu bylo *Makabi Hacair* (Mladý Makabejec). Někteří ►



Skautská lilie uprostřed Davidovy hvězdy – to byl odznak Tchelet Lavan, první židovské skautské organizace v našich zemích



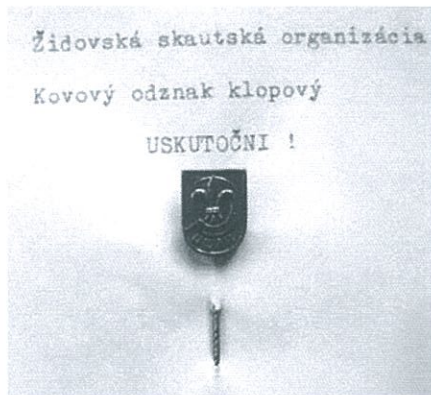
Nášivka pražského Hašomer Hacair (ze sbírky Miroslava Hopfingera-Jističe)

vznik první židovské organizace skautského typu v tehdejší Rakousku-Uhersku v roce 1913. Židovská obdoba německého Tažného



Oddíl Makkabi Hacair v Holešově slaví chanuku – rok 1935 nebo 1936 (soukromý archiv Iny Weinbergové)

► autoři udávají, že toto hnutí působilo na Slovensku údajně od roku 1920 (viz např. diplomová práce Michala Milly: „História skautského hnutia na Slovensku s prihliadnutím na jeho vznik, vývoj a pôsobenie vo svete a v Československu“). Naproti tomu Zwi Batscha uvádí, že *Makkabi Hacair* jako mládežnické hnutí tělocvičného spolku Makkabi vzniklo teprve roku 1926 současně v Čechách, na Moravě i na Slovensku.



Klopový odznak Makkabi Hacair s hebrejským heslem „Hagšem“ (ze sbírek Skautského muzea v Ružomberoku)

Jen na Moravě mělo hnutí kolem dvaceti pěti místních skupin. Jeho pozdravem bylo heslo „Chazak ve-hagšem“, tj. „Buď silný a uskutečňuj“. Hnutí sehrálo důležitou roli během okupace. Jak vzpomíná Mordechai Livní (původně Pražák, dnes žijící v Izraeli), veškerá židovská hnutí mládeže Němci zakázali a z pochopitelných důvodů se pak další činnost odehrávala v podzemí. Jednou z aktivit byla tzv. *Hilfedienst*, inspirovaná skautským příkazem denního dobrého skutku: když v prosinci 1941 začaly transporty Židů do Terezína, pomáhali členové hnutí s přípravou do transportů těm, kteří tuto pomoc urgentně potřebovali (starým a nemocným lidem), mnohdy ke shromáždění u pražského Veletržního paláce doprovázeli celé rodiny. Podobným způsobem pak v Terezíně pracovala *Jad tomechet* (Pomocná ruka).

Dalším hnutím s celostátní působností byl *Brit Trumpeldor* (*Betar*). Založil jej Zeev Žabotinskij společně s Juliem Grossem roku

1927. K oficiálnímu ustavení došlo v roce 1929. Skautům této organizace byla vzorem osobnost Josefa Trumpeldora, židovského důstojníka, který roku 1920 padl v Palestině v boji proti Arabům. Osada, kde se tak stalo, se jmenovala Tel Chaj. Tel Chaj se pak také stal pozdravem skautů tohoto hnutí. Od ostatních podobných hnutí se *Betar* lišil striktní vojenskou organizací i ideologií: jeho cílem bylo založení židovského státu za pomoci vojenské akce.

V Československu dosáhl *Betar* počtu několika set členů, od roku 1931 byla tato organizace členem Svazu skautů. Až do roku 1934 měli ústředí v Bratislavě, protože ale byli mezinárodní organizací a měli členy také v jiných zemích, evropskou centrálu měli v Paříži. Odznakem betaristů byl sedmiramenný svícen se skautskou lilí uprostřed. V roce 1936 byl velitelem československých betaristů na několik měsíců jmenován Menachem Begin a roku 1938 se ústředí organizace přestěhovalo do Prahy.

Jinou organizací skautského typu byli *Bnei Akiba* (Synové Akibovi), kteří se včlenili ze sionistického hnutí Mizrachi a měli své ústředí v Nitře. Jejich oddíly se postupně rozšířily i na Moravu; jeden takový byl založen v Ostravě – na členství v něm svého času vzpomínal významný izraelský malíř Yehuda Bacon, původem Ostravák. V roce 1932 byla tato organizace přijata do československého Svazu skautů a členem byla až do roku 1939.

Situace v českých zemích a na Moravě byla – také co se židovské komunity týče – dosti odlišná od reality slovenské. Byly zde jiné sociální a ekonomické podmínky, jiné historické souvislosti, sionismus v Čechách byl mnohdy a mnohými považován spíše za záležitost „salónní“, nepřesahující teoretickou rovinu. Proto také skautské židovské hnutí zde pracovalo v odlišných podmínkách.

Organizace *Hašomer Kadimah* (Strážci – Vpřed) vznikla v roce 1913 v Budapešti a původně byla určena chlapcům maďarské národnosti. Po vzniku Československa měla silnou základnu zejména na východním Slo-

vensku a Podkarpatské Rusi. Na podobném principu pracovaly skupiny sionistické mládeže nazvané *Hašomer* (Strážce) zakládané polskými sionisty, kteří přes Slovensko přecházeli do Palestiny. V roce 1926 obě hnutí fúzovala a vznikla tak nejsilnější židovská skautská organizace nazvaná *Hašomer Hacair*; jejím cílem bylo zajištění morálních a materiálních prostředků pro vykonávání skautingu a jeho šíření mezi židovským obyvatelstvem. Také tato organizace se začlenila do Svazu skautů, kde setrvala až do roku 1938.

Zákon židovských skautů organizace *Hašomer* měl deset bodů:

1. Šomer vždy pravdu hovorí
2. Šomer je verným synom vlasti a svojho národa
3. Šomer pomáha každému
4. Šomer je bratom každého skauta
5. Šomer je junákom
6. Šomer má rád prírodu
7. Šomer poslúcha svojho vodcu bez slova
8. Šomer je vždy spokojný a veselý
9. Šomer šetrí
10. Šomer je vždy mravným v reči a práci

Znalci vidí, že jednotlivé body zákona se jen málo liší od klasického skautského zákona. Také slib měl podobné znění jako skautský svazový slib: „Svoje povinnosti k Bohu, vlasti a spoluobčanom vyplním, každému pomôžem, poznám a vždy dodržiím skautské zákony a budem verným občanom Československej republiky.“ Odznakem se stala skautská lilie v kombinaci s nejrůznějšími dalšími židovskými symboly. Od roku 1926 vydávali časopis *Hašomer* ve slovenštině, němčině a maďarštině.



Československý Brit Trumpeldor
Združenie židovských skautov
/1931 - 1939/

Odznakem betaristů (Brit Trumpeldor) byl sedmiramenný svícen se skautskou lilí uprostřed (ze sbírek Skautského muzea v Ružomberoku)

Počtem členů se Hašomeři postupně stali nejsilnějším židovským skautským hnutím na Slovensku, protože na rozdíl od ostatních organizací dokázali oslovit mládež ze sociálně slabších vrstev. Hnutí *Hašomer Hacair* bylo řadu let slovenskou specialitou. Existovaly však výjimky, například v Moravské Ostravě existovala skupina HH už v roce 1935. Další skupiny byly pak zakládány až ►

► za Protektorátu: víme o činnosti malých buněk v Praze, Brně, ve Vsetíně i jinde.

Podle oficiálních statistik uvedených v časopise slovenských skautů „Bud' pripravený“ máme údaje o počtu členů všech židovských organizací v Československu pouze v některých letech: 1926 – 1500 členů, 1927 – 1283 členů, 1929 – 1200 členů, 1931 – 1450 členů, 1935 – 525 členů, 1937 – 410 členů.

Ovšem podle výročních zpráv hnutí HH byla jen jeho vlastní členská základna v porovnání s touto statistikou výrazně vyšší. V letech 1934–1937 se její počet pohybuje v rozmezí 2000–2100 členů. Pravděpodobným důvodem by mohly být oficiálně neregistrované židovské oddíly. V rozporu s oficiálními údaji jsou také informace pocházející z knihy Zwi Batschi *Ve stopách naděje*, který píše, že jen v *Makkabi Hacair* působilo v předválečné době 2500 skautů.

Sečetla jsem počet lokalit, ve kterých působily židovské skautské oddíly všech uvedených organizací a hnutí. Dostala jsem se k číslu blížícímu se ke stovce, přičemž v mnoha městech a místech působily oddíly hned několika uskupení. Tento seznam jsem sestavila díky informacím získaným z různých zdrojů a nepovažuji jej za definitivní – nepodařilo se sehnat např. informace o počtu lokalit, ve kterých se vyskytovaly oddíly hnutí *Makkabi Hacair*, *Bnei Akiba*, nemám k dispozici informace o oddílech na Podkarpatské Rusi atd.

Počet členů oddílů býval odvozen od velikosti místní židovské obce. Praha přirozeně v tomto počtu vedla, rovněž města jako v Brno, Bratislava a Košice disponovala velkou členskou základnou. Nezaostávala ani Ostrava, která do roku 1938 byla sídlem československého sionistického vedení a v roce 1934 se sem z Prahy přestě-

hovalo hlavní vedení skautů *Tchelet Lavan*. Pracovaly zde také oddíly *Hašomer Hacair*, *Brit Trumpeldor* a *Bnei Akiba*. Rovněž města jako Olomouc a Prostějov disponovala nejrůznějšími židovskými skautskými uskupeními, abychom vyjmenovali ty nejvíce početné.

Zapomínat bychom neměli ani na řadu židovských oddílů přímo registrovaných v československém Svazu skautů. Vynikající oddíl tohoto typu fungoval v Plzni – některý jeho členové ve válečných letech odešli bojovat do zahraniční armády. Víme také o existenci židovského spojovacího oddílu v Praze-Karlíně. O jeho činnosti se zatím nepodařilo dohledat vůbec nic.

(Příště: *Válka a osobnosti židovského skautingu*)

► Text: Jitka Radkovičová
Foto: archiv autorky

MACCABI DAY NA LAUDERKÁCH



Věděli jste, že se první evropská makabiáda konala v Praze? Že se Maccabi Tzair začalo formovat v Československu? Padesát dětí z Lauderových škol v Praze se to nedávno dozvědělo a spolu s tím i další fakta týkající se historie hnutí Makabi a ideologie židovského sportu a Izraele obecně. Historicky první Maccabi Day se konal v pátek 15. června v Lauderových školách a nutno říci, byl to velký úspěch.

Maccabi Day byl organizován sportovním klubem Hakoach ve spolupráci s učiteli Lauderových škol a také s podporou European Maccabi Confederation. Mladé vedení Hakoach, Beata Bartošová a Klára Klimentová, bylo zodpovědné za organizaci dne s velkou pomocí Petra Wellemína, předsedy Hakoach, a dalšími členy výboru. Michal Levy, šliha (vyslankyně zodpovědná za vzdělávání členů Makabi hnutí v židovství, udržuje členy ve spojení s jejich náboženstvím, je zodpovědná za organizování společenských akcí a různých příležitostí ke komunitnímu životu) pro země západní a střední Evropy, pomohla tomuto týmu s přípravou neformálního vzdělávacího programu, který studenty nejen pobavil, ale zábavnou formou i něčemu naučil. „Dostali jsme možnost strávit se studenty více než čtyři hodiny a zábavnou formou jim prezentovat myšlenky hnutí Makabi,“ říká Klára Klimentová a dodává: „Studenti nevěděli, co mohou očekávat, a my tak měli jedinečnou příležitost je překvapit. Maccabi Day byl připraven tak, abychom ve studentech vzbudili zájem a pomocí interaktivních prezentací je takřkajíc vtáhli do děje. Skutečným úspě-



chem bylo ovšem spojení studentů, učitelů, dobrovolníků a Hakoach za účelem strávení krásného slunečného dne plného zábavy!“ Hned zrána si studenti vyslechli prezentaci o historii a ideologii Makabi, po jejíž skončení byla odstartována soutěž. Soutěžilo se ve skupinách rozdělených podle barev. Každý tým měl za úkol navštívit deset stanovišť. Na každém stanovišti studenti čekali úkol zaměřený na určité téma. Studenti se dozvěděli více o vzniku hnutí Makabi, první makabiádě v roce 1932, Evropské makabiádě, sionismu a také o Izraeli. Zhlédli krátký film o Judith Deutsch, tehdejší plavkyni Hakoach Vídeň, která řešila vnitřní dilema, zda se zú-

častnit nacistických olympijských her v roce 1936, či nikoli, objevovali další židovské sportovce a realizovali se při mnoha jiných zábavných aktivitách. Po ukončení soutěží následovala krátká prezentace s upoutávkou na další, v pořadí již 19. světovou makabiádu v Izraeli, která se bude konat příští léto. Maccabi Day byl ukončen závěrečným ceremoniálem, v jehož průběhu všichni zúčastnění obdrželi diplom a nejlepším třem týmům byly předány medaile.

Pořádání Maccabi Day bylo významným okamžikem v životě Hakoach Czech Republic. Po velkém úspěchu, kterému se těšil letošní Viktor cup, a po pořádání neméně zajímavého cyklistického výletu z Terezína do Prahy, byl Maccabi Day v Lauderových školách začátkem slibné spolupráce s mládeží, se školou a s komunitou obecně. Díky skvělému vedení a výborné práci výboru se zdá, že budoucnost tohoto klubu dostihne slávu minulosti. Blahopřeji Hakoach Czech Republic!

► Text: Michal Levy, evropská vyslankyně izraelského Makabi se sídlem v Budapešti
Překlad: Klára Klimentová